

Workshop 3

Een Zeeuws perspectief

Jaap Glerum (teamleider/onderzoeker Scalda/Roosevelt Center for Excellence in Education) en Hester Smulders (onderzoeker ECBO)

Scalda

De provincie Zeeland heeft ongeveer 380.000 inwoners, zo opent Jaap Glerum, evenveel als Rotterdam-Zuid. Veel studenten zijn minimaal een kwartier onderweg naar de bushalte en moeten dan nog wel een uur reizen naar school.

De ROC-instelling Scalda heeft 8.700 studenten, waar dat er vóór 1 oktober nog 8.800 waren. De schoollocaties bevinden zich in Vlissingen (drie sectoren), Middelburg (drie sectoren), Goes-Noord (CIOS), Goes-Zuid (zorg- en welzijnsopleidingen) en Terneuzen (zorg, welzijn, techniek, ICT, economie en de Entree-opleidingen). Scalda heeft geen opleiding voor facilitair medewerker. Volgens de statistieken moet men vanaf 2018 rekening gaan houden met krimp van ongeveer 20%, maar die lijkt al enigszins te zijn ingezet. De krimp houdt naar verwachting aan tot ongeveer 2034. De komende jaren zal dus ongeveer een vijfde van het huidige studentenaantal afnemen.

In het voorjaar van 2014 kreeg landelijk het 'dossier dienstverlening' vorm. Bij Scalda hebben toen de opleidingen die opgaan in het dossier dienstverlening, samen met economie- en horecaopleidingen met elkaar overlegd wat te doen: Dossier Dienstverlening aanbieden als landelijk ontwikkeld, of ook niveau 2 van horeca en economie er bij onder brengen. Uiteindelijk is besloten horeca en economie er niet aan toe te voegen, zij gaan als zelfstandige niveau 2 opleiding verder. , Vervolgens werd er een projectgroep ingesteld; deze ging op 1 augustus 2014 van start. De projectgroep besloot een onderzoeksvraag te formuleren.

Welke vragen zouden de deelnemers aan de workshop beantwoord willen zien bij de ontwikkeling van een nieuwe opleiding Dienstverlening, in de context die Glerum schetste?

Eerste groep

De 'waarom' vraag: Waarom wil men bij Scalda een opleiding Dienstverlening starten? Is men er bezig met het creëren van aanbod of speelt men in op de vraag en op behoeften van studenten? Volgens de deelnemers hangt de 'waarom' vraag samen met wat de omgeving vraagt. In Zeeland is de associatie met horeca, hospitality en facilitaire diensten snel gelegd. Sport past er ook goed bij. 'Wat wil de regio?' is onlosmakelijk met de 'waarom' vraag verbonden. Daarover moet de school goed contact onderhouden met ondernemersverenigingen, anders leid je voor niets op.

Wat verwachten we van de toekomst en hoe denken we over de toekomst? Graag aan de hand van cijfers, dus arbeidsmarktperspectieven, studentenaantallen en zo meer. Wat willen studenten worden en hoe komen zij tot hun keuze?

De nieuwe Beroepenstructuur wordt in november a.s. verwacht. Deze moet ook worden meegenomen bij de ontwikkeling. Er wordt verondersteld dat de nieuwe structuur de zaken ingrijpend zal veranderen. Met de kansen op de regionale arbeidsmarkt hangt dit zeker samen, evenals met financieringsstromen. In de provincie Zeeland zal bovendien rekening gehouden moeten worden met Europese samenhang. Naar de mening van een van de aanwezigen moet er zoveel mogelijk

beroepsperspectief en werk worden gegenereerd voor jongeren.

Volgens Glerum is de arbeidsmobiliteit onder jongeren in Zeeland nogal laag; dit geldt in het bijzonder voor mensen op niveau 2. Bij Scalda kijkt men vooral naar de regio. Voorbeeld: voor financiering van bepaalde zorgzwaartepakketten worden eisen gesteld aan de kwalificaties van werkers. Het heeft geen zin om verzorgenden op niveau 2 op te leiden als zorgfinanciers daar niet voor willen betalen.

Kunnen er op het gebied van zorg en welzijn andere mbo-2-opleidingen aanhaken bij de opleiding Dienstverlening, waardoor het dossier breder kan worden opgezet?

Welke docenten heeft de school al in huis, en welke gaan er lesgeven in de nieuwe opleiding? Hierop legt Glerum uit dat Scalda de visie 'mens volgt werk' uitdraagt. In principe kijkt men niet naar het reeds werkzame personeel, al neemt men natuurlijk wel zijn verantwoordelijkheid als werkgever. Echter, als het werk verandert, moet de docent mee veranderen in dat werk.

Tweede groep

Hoeveel studenten zullen er voor de nieuwe opleiding kiezen? Op welke locaties zal deze worden aangeboden? Wat is hun arbeidsmarktperspectief? Een van de aanwezigen merkt op dat je het ook kunt omdraaien: welke studenten wil je op de opleiding hebben, en zijn die er? Er is wel iets voor te zeggen om het keuzemoment laat in de opleiding te plaatsen, maar daarmee kun je onderweg ook studenten verliezen. Is het mogelijk om 'smal binnen breed' te creëren?

Welk type studenten zullen geïnteresseerd zijn? Begrijpen de studenten wat voor een opleiding het gaat worden?

Is er werk? Voor sport en recreatie is de belangstelling groot, maar het arbeidsmarktperspectief niet. Voor opleidingen op het gebied van facilitaire diensten is het juist andersom – hoe stuur je dat? Vanuit de zorgsector wordt opgemerkt dat er wel vraag is naar breder opgeleiden, zeker nu de ouderenzorg steeds kleinschaliger wordt. Een combinatie van Sport en Facilitair is in die sector best bruikbaar.

De suggestie wordt gedaan om ook eens te denken aan 'onderwijs op afstand,' waarmee de lange reistijden van Zeeuwse studenten kan worden opgevangen.

Belangrijk is wat de arbeidsmarkt vraagt. Wat verstaat de markt, met name die in de regio, onder dienstverlening?

Denk ook aan de docenten die de opleiding moeten gaan verzorgen, zo wordt geadviseerd. Zien reeds zittende docenten zichzelf in de nieuwe opleiding werken?

Hoe Scalda het formuleerde

1. Ontwikkeling van studentenstromen. Wat willen de studenten? Wat gaan zij kiezen? Wat kunnen ze? Hoeveel studenten hebben we straks?
2. Kenmerken van de studentenpopulatie. Krijgen wij inderdaad zoveel risicojongeren binnen? Zijn ze gemotiveerd?
3. Hoe ziet de arbeidsmarkt eruit? Het gaat hier in eerste instantie om de regionale arbeidsmarkt, maar men wil ook de landelijke ontwikkelingen volgen.

De vragen werden voorgelegd aan José Hermanussen van ECBO en aan Dick van der Wouw van het Zeeuws Planbureau. Zij zetten een onderzoek op, bestaande uit literatuurstudie, databronnenonderzoek, een motivatie- en leerkenmerkenonderzoek onder de huidige niveau-2-studenten en focusgroepgesprekken met een brede vertegenwoordiging uit het werkveld. Aan die laatstgenoemde groep werd gevraagd waar behoefte aan is op het gebied van niveau 2.

Het antwoord op vraag 1 wees uit dat de school een instroom van zo'n 190 studenten per jaar kan verwachten als ze erin slaagt om een aantrekkelijke leerroute samen te stellen. Let wel: vanaf 2018 moet nog altijd rekening worden gehouden met een daling van 20% – dat zijn ongeveer twee klassen minder. De geïndiceerde instroom en de doorstroom van studenten van niveau 2 naar niveau 3 wordt gezien als een goede indicator, ook voor voortijdig schoolverlaten. Scalda heeft dat fenomeen nu redelijk op orde, zo geeft Glerum aan, maar niet onder controle. Het evenwicht is wankel.

Uit onderzoek naar de studentenpopulatie (vraag 2) kwam een heel gedifferentieerde groep naar voren waar een grote variatie aan opleidingstrajecten voor nodig is. In Zeeland kan men niet volstaan met één traject Dienstverlening niveau 2. Motivatie van studenten is een sterke voorspeller van voortijdig schoolverlaten; gemotiveerde studenten blijven over het algemeen wel op school. Bij Scalda heeft men zowel een sterke als een zwak gemotiveerde groep. Een heel sterk gemotiveerde groep, voornamelijk jongens, is te vinden bij CIOS niveau 2. Bij Toerisme is de groep juist uitgesproken zwak gemotiveerd; dit heeft mogelijk te maken met het feit dat studenten hiervoor vooral een negatieve keuze maken. Bij Scalda is het de enige niveau-2-opleiding die je standaard in één jaar kunt doen. Het percentage afhakers is hoog, al werkt 'de kick van het kunnen' ook voor deze studenten wel weer motiverend.

Aan collectief leren hebben de meeste studenten een hekel. Zij werken liever zelfstandig, wat enigszins op gespannen voet staat met hun toekomstige werkkring. Deze zal zich immers in een dienstverlenende context bevinden. Dit is volgens Glerum een belangrijk aandachtspunt in de ontwikkeling van het curriculum.

Tijdens de focusgroepgesprekken ging het vaak over stiptheid, netheid en gastvrijheid. Van mensen die in de recreatiebranche werken bijvoorbeeld, wordt verwacht dat zij laten zien dat zij het belangrijk vinden om iets voor hun gasten te doen. Door vertegenwoordigers uit de zorg en uit de kinderopvang werd dit bevestigd. Klanten kiezen weliswaar een aanbieder vanwege veronderstelde vakbekwaamheid, maar meer nog kijken zij naar de bejegening door het personeel. Communicatieve vaardigheden zijn net zo belangrijk.

Studenten die in niveau 2 beginnen, weten vaak nog niet wat zij willen worden. Om die reden streeft Scalda ernaar, zo laat mogelijk in de opleiding te laten specialiseren, om de kansen op de arbeidsmarkt zo ruim mogelijk te houden.

Zie de conclusies. Glerum vraagt de aanwezigen hoe zij het dossier Dienstverlening zouden inrichten.

Eerste groep

Veel breder, wordt gezegd, met een keuzemoment in het tweede jaar. Het eerste jaar zou moeten worden ingericht als vormingsjaar, waarin aandacht wordt besteed aan sociale interactie en communicatieve vaardigheden. Dat vraagt de arbeidsmarkt immers, terwijl we te maken hebben met

studenten die juist op die gebieden vaak onderpresteren.

Bij het Koning Willem I College (Noord-Brabant) biedt men een brede, inhoudelijke opleiding Dienstverlening, maar studenten worden ook bij een andere richting ingeschreven zodat zij een dubbel diploma halen. Onder de jongeren die van het vmbo komen, zijn er velen gemotiveerd om door te stromen naar een hoger niveau. Een éénjarige niveau-4-opleiding wordt dan uitsluitend gekozen om door te kunnen stromen naar het hbo. In Noord-Brabant kiest men principieel voor een breed aanbod van niveau-2-opleidingen zodat ook basis beroepsleerlingen kunnen leren in hun eigen context.

Tweede groep

Vragen aan het bestuur van de opleiding, wordt gezegd. Aansluiten bij de missie en visie van het college van bestuur. Een nieuwe opleiding moet immers passen in de lijn waar de onderwijsinstelling voor staat. De heer Glerum veronderstelt dat hij het college van bestuur zal kunnen overtuigen als hijzelf weet hoe de nieuwe opleiding moet worden.

Een andere deelnemer doet de suggestie om een breed basisjaar aan te bieden, gezien het regionale profiel en de regionale arbeidsmarkt. Ook de typologie van de leerlingen op niveau 2 pleit daarvoor. Er moet ook ruimte zijn om kennis te maken met het toekomstige beroepenveld.

De ontwerpprincipes moeten duidelijk zijn, wordt gezegd, voor welk scenario wordt gekozen? Welke pareltjes hebben wij al in de opleiding, en welke hiaten? Is de nieuwe opleiding eindproduct of tussenstap? Kunnen er gedurende de opleiding meer keuzedelen worden toegevoegd?

Bij de intake zouden de studenten 'die het al weten' moeten worden onderscheiden van degenen die het nog niet weten. Daar kunnen kortere dan wel langere trajecten voor worden bedacht. Ook in jaarlagen van 7 à 8 groepen kan wel differentiatie worden gecreëerd.

De opleiding zou ook een mogelijkheid tot doorstromen moeten hebben.

De positioneringsvraag moet niet worden vergeten, wordt opgemerkt; uiteindelijk gaat het ook om fte's en belangen van managers en directeuren. Voor draagvlak in het hele ROC is het nodig om vooraf een beeld te hebben van de afbreukrisico's.

Hoe Scalda de opleiding heeft ingericht

Bij Scalda heeft men ervoor gekozen om CIOS niveau 2 te laten doorgaan als CIOS niveau 2. Alle vaardigheden worden op sport gericht. Sport is de drijfveer om de studenten, merendeels jongens, een startkwalificatie te laten halen. Veel studenten willen doorstromen naar niveau 3; dit lukt meer dan de helft. De uitstromers op niveau 2 worden in Zeeland veelal ingezet in de recreatiebranche, zij kunnen daarvoor extra certificaten halen zoals reddend zwemmen en controleren van waterkwaliteit zwembaden of gecertificeerd worden als verkeersregelaar voor evenementenorganisaties. Het arbeidsmarktperspectief is redelijk.

Op de locaties Goes, Middelburg en Terneuzen gaat Scalda een 'basisjaar dienstverlening breed' aanbieden. In principe is het een tweejarig traject; gedurende eerste tien weken wordt gekeken welke studenten het in een jaar zouden kunnen. Zij worden vervolgens geacht door te stromen naar niveau

3. In het tweede leerjaar kunnen studenten overal ook voor facilitair kiezen; zodoende komen zij tot een dubbele eindkwalificatie.

Er komt afstemming met de brede niveau-2-opleiding, om te beginnen bij Techniek. 'Medewerker onderhoud gebouwen' past goed bij facilitair; die twee opleidingen zullen dan ook meer gaan afstemmen. De Entree-opleiding wordt erbij betrokken ten behoeve van interne doorstroom.

Een van de aanwezigen merkt op dat dit veel lijkt op het oude systeem van certificeren en moduleren. Glerum erkent dit; leerlingen van Scalda kunnen hun keuzedeel kiezen uit het gehele aanbod, dus ook van een andere opleiding. Daar wil men nog meer ervaring mee opdoen, want er is nog veel meer overlap denkbaar.